

Keywords: *historical and cultural heritage, self-identification, historical memory, refugees, internally displaced persons.*

*Науковий керівник – БОЖКОВА Ганна,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри українознавства та суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
М. Миколаїв*

ПРОЯВИ БАР'ЄРІВ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ З АКЦЕНТУЙОВАНИМИ РИСАМИ ХАРАКТЕРУ

**ДУДНИК Анастасія, здобувачка вищої освіти
спеціальність С4 «Психологія»**

Міжнародний гуманітарний університет

Анотація: *Метою дослідження є розроблення психолого-педагогічних заходів, спрямованих на подолання виявлених бар'єрів спілкування. У межах дослідницького проекту обґрунтовано вибір комплексного психодіагностичного інструментарію, який включає опитувальник акцентуації характеру К. Леонгарда – Х. Шмішека, Communication Skills Questionnaire, Non-Verbal Communication Questionnaire та опитувальник міжособистісних відносин Т. Лірі. Емпіричне дослідження проведено серед 38 підлітків 12–16 років. Результати показали, що більшість респондентів мають середній рівень акцентуації (55,26 %), поєднаний із підвищеною емоційною реактивністю та зниженим рівнем асертивності (66 %), що зумовлює виникнення бар'єрів у спілкуванні. Водночас виявлено високий рівень кооперативності та достатню невербальну чутливість, що відображає потенціал для розвитку ефективної комунікації.*

Ключові слова: *комунікативні бар'єри, акцентуйовані риси характеру, підлітки, асертивність, невербальна поведінка.*

У підлітковому віці формуються ключові механізми соціалізації, становлення особистості та самосвідомості. Водночас цей період зумовлюється підвищеною чутливістю до соціальної оцінки, емоційною нестабільністю та потребою в самоствердженні. Наявність акцентуйованих рис характеру — тобто надмірно виражених індивідуально-психологічних особливостей — значно ускладнює процес міжособистісного спілкування. Саме в підлітковому середовищі, де домінують видом діяльності є спілкування з ровесниками, будь-які комунікативні труднощі набувають особливої гостроти.

Акцентуації характеру зумовлюють специфічні бар'єри у спілкуванні — емоційні, когнітивні, поведінкові, які проявляються у неадекватному сприйнятті соціальних сигналів, порушенні емпатійних процесів, підвищеній конфліктності

чи униканні контактів. Наслідком є соціальна ізоляція, девіантні форми поведінки або труднощі у побудові конструктивних міжособистісних відносин.

У проведеному дослідженні було здійснено комплексну діагностику комунікативних бар'єрів підлітків із різними типами акцентуацій характеру на основі багатовимірного психодіагностичного інструментарію. Вибірка з 38 школярів 7–10 класів дозволила отримати репрезентативні емпіричні дані щодо індивідуально-психологічних особливостей та специфіки їхньої соціальної взаємодії. Дослідження включало організаційну підготовку, двоетапне опитування, цифрову обробку результатів у середовищі Excel та статистичний аналіз із використанням математичних операторів, що забезпечило точність і надійність отриманих показників.

Застосовані у дослідженні чотири психодіагностичні методики охоплюють ключові аспекти формування комунікативної поведінки підлітків. Опитувальник акцентуацій характеру К. Леонгарда – Х. Шмішека спрямований на виявлення домінантних акцентуєваних рис, що визначають внутрішні передумови можливих комунікативних бар'єрів. Communication Skills Questionnaire (CSQ) дозволяє оцінити рівень розвитку вербальних, кооперативних й асертивних навичок, які формують базову комунікативну компетентність. Non-Verbal Communication Questionnaire (NVCQ) дає змогу проаналізувати здатність підлітків сприймати та використовувати невербальні сигнали, що є важливим індикатором емоційної чутливості та ефективності міжособистісного контакту. Методика Т. Лірі визначає стиль соціальної поведінки у координатах домінування та дружності, окреслюючи характер взаємодії підлітків у групі. Сукупність цих інструментів забезпечила всебічну оцінку комунікативних характеристик та потенційних бар'єрів.

Узагальнення результатів дослідження засвідчило, що комунікативний профіль підлітків є відносно збалансованим, однак характеризується виразними проблемними зонами, пов'язаними передусім із низькою асертивністю, недостатньою невербальною експресивністю та схильністю до уникнення суперечок. Дані трьох опитувальників дали змогу сформулювати комплексне

уявлення про рівень розвитку комунікативних умінь. За результатами CSQ найбільш сформованими виявилися кооперативні навички, високий рівень яких мають 63,2% підлітків. Загальні комунікативні вміння вирізняються значною варіативністю, оскільки третина респондентів демонструє низький рівень і майже така сама частка — високий. Найбільш проблемною сферою стала асертивність: 66% учнів мають її низькі показники, тоді як високі відсутні зовсім, що свідчить про труднощі у здатності впевнено та аргументовано відстоювати власну позицію. Результати NVCQ вказали на достатній рівень розвитку невербальної соціальної чутливості: 50% респондентів мають високий рівень невербальної компетентності, зокрема 78,9% узгоджують міміку та поставу зі своїм емоційним станом, а 65,8% адекватно розпізнають невербальні сигнали співрозмовника. Водночас лише 10,5–31,6% демонструють стабільну позитивну невербальну експресію, що свідчить про наявність внутрішньої скутості та стриманості. Опитувальник Лірі показав поєднання просоціальної спрямованості з емоційною дистанційованістю. Високий рівень вираженості міжособистісних характеристик мають 57,9% учнів, тоді як 26,3% — низький. Відтак, структурний профіль включає одночасну готовність допомагати та підтримувати інших і схильність до стриманості, недовіри та уникання конфліктів, що є типовим для підлітків, які функціонують у стані хронічного стресу.

***Анотація:** The aim of the study is the development of psycho-pedagogical measures designed to address the identified communication barriers. The project substantiates the selection of an integrated psychodiagnostic toolkit, which includes the Character Accentuations Questionnaire by K. Leonhard – H. Schmieschek; the Communication Skills Questionnaire; the Non-Verbal Communication Questionnaire; and T. Leary's Interpersonal Relations Inventory. The empirical study involved 38 adolescents aged 12–16. The findings indicate that the majority of participants exhibit a moderate level of accentuation (55.26 %), accompanied by heightened emotional reactivity and reduced assertiveness (66 %), which contributes to the emergence of communication barriers. At the same time, a high level of cooperativeness and sufficient nonverbal sensitivity were observed, reflecting the potential for developing effective communication.*

***Keywords:** communication barriers, accentuated personality traits, adolescents, assertiveness, nonverbal behavior, communicative competence*

*Науковий керівник - МЕЛЕНЧУК Наталя,
кандидатка психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки
та психології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса*